

het fundament van het Zelf. Hier vraagt Luther consequent naar dat wat de mens aangaat. Hij blijft niet steken bij één inzicht van de mens, die hem ofwel waardeert vanwege zijn vermogen om tot morele deugd ofwel vanwege zijn vermogen tot gevoel en ervaring te komen. Beide opvattingen leiden tot afgoden waarin de mens alleen zichzelf in zijn gewenste perfectie aanbidt, hetzij als apotheose van menselijke rechtvaardigheid of van menselijke betrokkenheid. Men hoeft de vraag over het fundament van het zelf niet te stellen. Maar alleen diegene die deze vraag voor zichzelf stelt, is verlicht en (beperkt) vrij, vrij ten opzichte van de wereld, vrij ten opzichte van de dwang tot zelfbeschikking, doch ondersteund en bepaald door God.

Geloven als antwoorden

Aan het andere einde van het geloof kan alleen de Schepper zelf zijn, dus de transcendente oorsprong van het leven. Al het geschapene is onderworpen aan dezelfde wet van vergankelijkheid en onbetrouwbaarheid als ik zelf en kan niet worden vertrouwd. Tegenover de schepper vind ik mezelf alleen in de positie van de ontvanger terug, niet in de positie van de eiser; al het 'positieve' ontvang ik uit Gods vaderlijke hand en relateer het aan hem. Gebrek en verlies daarentegen herleid ik niet tot God, de Vader. Het geloof baseert zich uitsluitend op het woord van God, hij die spreekt, hij die me aanspreekt, hij die voor mij aanwezig is in Zijn Woord, hij op wiens woord ik vertrouw. Het christelijk geloof leeft in de taal. Taal vereist persoonlijkheid.

Geloof ondanks ervaring

Omdat geloof uitsluitend gebaseerd is op het woord van God, kan het geloof bestaan ondanks alle ervaring: Luther verstaat de verborgenheid van God tweeledig, een opvatting die zich vooral kritisch richt tot de zelfverzekerdheid van een (professionele of amateuristische) theologie, de meent te kunnen oordelen over God en over Gods wil.

Ten eerste is God in zichzelf in zijn majesteit als bron en schepper van alles volledig verborgen voor de mens - zodat de mens überhaupt kan leven (vgl. Ex 2:13). God is oneven-

redig en mateloos en daarom niet te begrijpen. Verborgenschap van God betekent hier dat ik over Gods wil gewoon geen verklaring kan afleggen. Een God die ik in grote mate zou kunnen herkennen en beoordelen, zou niet God maar een afgod of idool zijn. Zoals bijvoorbeeld een idool van menselijke rechtvaardigheid of almacht; of een idool van menselijke autonomie. Maar God is in zichzelf een *deus absconditus*, een verborgen God, en deugt daarom niet als model voor metafysische verklaringen voor het bevreemdende. Om over God als *deus absconditus* een concrete verklaring af te willen leggen is in zichzelf tegenstrijdig. Luther zegt juist daarom nergens dat God bijvoorbeeld in de wet of in de natuur kan worden gekend in zijn verborgenheid.

Paradox

Ten tweede kan God daar waar hij herkend kan worden alleen indirect worden herkend, vanuit zijn van de mensen afgekeerde kant, namelijk slechts in de goddelijkheid Gods omhullende mensheid van Jezus Christus. Ja, sterker nog, in de lijdende mensheid van Christus is Gods wil nagenoeg verborgen onder zijn tegendeel. God wordt herkend in de paradox (ogenschijnlijke tegenstrijdigheid) - in de ware zin van het woord - of in de 'theologie van het kruis'. God wordt hier alleen waargenomen door het geloof, dat gericht is op het niet-zichtbare. Deze vorm van openbaring is niet simpelweg door God zo gewild, maar deze vorm alleen openbaart het wezen van God: namelijk Zijn rechtvaardigheid in tegenstelling tot de menselijke rechtvaardigheid.

Het is opvallend dat Luther slechts ingaat op het reddende handelen als zij het alleen in het tegendeel verborgen, ofwel het *opus proprium* verborgen in het *opus alienum*. Het gaat dus niet om een algemeen beginsel van goddelijk handelen, maar om het specifieke uiting van toewijding van God naar de mens.

Almacht als betrouwbaarheid

Hieruit blijkt wederom de aanpak vanuit perspectief en asymmetrie van Luthers theologie. Waar we God vanuit de rede of de ervaring als onrechtvaardig zouden beschuldigen of

(modern gezegd) van hem zouden moeten afzien, daar is het geloof van mening, geleid en opgericht door het kruis van Jezus Christus, dat het onrecht of de waargenomen ramp geen reden zijn om de trouw (onveranderlijkheid) van Gods liefde en genade in twijfel te trekken, die onveranderlijk in Jezus' kruis tot uitdrukking komt.

Tegelijkertijd moet gezegd worden dat de almacht van God ook boven de machten van vernietiging staan. Overigens blijft de betekenis van Gods almachtige handelen principieel verborgen en kan juist daarom voor de gelovige die in de liefde van God gelooft, hevig bezwaarlijk worden.

Wordt vervolgd in ElkKwartaal 3, 2010.

¹ De 'Bekennisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche (BSLK)' zijn een verzameling belijdenisteksten uit de 16^e eeuw.

Die teksten zijn naar aanleiding van de reformatie van Martin Luther ontstaan.